

Near syncope

Í SÍÐASTA PISTLI kom fram að Íðorðasafn lækna tilgreinir íslensku þýðingarnar *yfirlíð*, *ómegin*, *aðsvif* og *öngvit* fyrir fræðiheitið **syncope**. Á ensku er fyrirbærið einnig nefnt **faint**, en það þýðir Ensk-íslensk orðabók Arnar og Örlygs með íslensku orðunum *aðsvif*, *yfirlíð*, *ómegin*, *óvit*. Mörg skemmtileg dæmi um notkun þessara orða má finna í ritmálsskrá Orðabókar Háskólans: „*Oft fá þeir aðsvif, sem liggja í kofanum og líður jafnvel yfir þá.*“ „*Það heitir öngvit eða aðsvif, þegar maður missir snögglega mátt sinn og að nokkru eða öllu leyti meðvitund.*“ „*– veikindi þegar hreyfing og tilfinning hættu: ómegin.*“ „*Aðsvif merkir stundum, og sérílagi sama og aungvit eður ómegin.*“ „*– mamma [...] féll í ómegin, en Tobba í yfirlíð.*“ Þessi og fleiri dæmi gefa undirrituðum tilefni til að álykta að orðin **yfirlíð**, **öngvit** og **óvit** séu réttilega notuð um líkamlegt ástand sem einkennist af meðvitundarleysi, en að orðin **aðsvif** og **ómegin** séu betur notuð um ástand sem einkennist af kraftleysi eða máttleysi án fullkomins meðvitundarleysis.

Þar með er kominn fram stuðningur við tillögu Magnúsar Karls um að þýða heitið **syncope** með íslenska orðinu **yfirlíð** og heitið **near-syncope** með íslenska orðinu **aðsvif**. Önnur en síðri heiti, sem rak á fjórurnar, eru **aðsvifakast** og **yfirlíðakennd**. Gaman væri að heyra af skoðunum annarra lækna á þessu.

Blóðgjöf

Alma Möller, svæfingarlæknir, sendi tölvupóst og sagðist vera að „vandráðast“ með heitið **transfusion**. Íðorðasafn lækna gefur einungis upp þýðinguna **blóðgjöf** og Ölmur hafði komið í huga að það orð ætti betur við um þá athöfn að gefa blóð í blóðbanka.

Í Íslenskum læknisfræðiheimum Guðmundar Hannessonar frá 1954 eru tilgreind heitin **blóðgjöf**, **blóðfærsla** og **blóðveita**, en væntanlega hafa þau síðarnefndu ekki náð neinni útbreiðslu. Latneska forskeytið **trans-** merkir **gegnum**, **yfir** eða **hinum megin**. Síðari hlutinn er sagður dreginn af latnesku sögninni **fundere**, sem táknar að **hella**, **úthella** eða **láta streyma**. Upphaflega merkingin var því sú að hella vökva úr einu ílát í annað. Nafnorðið **transfusion** var síðan tekið upp sem sértækt heiti í læknisfræði, um það að gefa einum einstaklingi blóð úr öðrum. Undirritaður þykist reyndar muna það rétt að sumir af kennurunum í læknadeild Háskóla Íslands fyrir 40 árum hafi lagt á það ríka áherslu að blóðgjöf væri **hemotransfusion**. Í gömlum læknisfræðiorðabókum má einnig finna heitin **direct transfusion**, sem á við þegar blóð er látið renna um slöngu beint frá blóðgjafa til blóðþega, og **indirect transfusion**, sem á við þegar blóðið er fyrst tekið í sérstakt ílát og meðhöndlað á viðeigandi hátt, áður en það er gefið öðrum.

Undirritaður svaraði Ölmur að bragði á þann veg að **blóðgjöf** væri hið hefðbundna íslenska heiti fyrir **hemotransfusion**, og að litlu skipti þó það væri einnig notað um það sem á nútíma ensku nefnist **blood donation**.

Sýklasótt

Alma spurði einnig um heitið **sepsis**, en það er notað um sjúklegt ástand sem stafar af almennum viðbrögðum sjúklings við sýkingu. Hún sagði að sér líkaði ekki íslenska þýðingin **blóðeitrun**. Íðorðasafn lækna birtir heitið **graftarsótt**. Undirritaður minnti á að hann hefði tekið þetta og skyld heiti til ítarlegrar umfjölunar í íðorðapistlum 62-64 (Læknablaðið 2001; 81: 186, 256, 355) og þar lagt til að **sepsis** nefndist **sýklasótt** á íslensku.

Endurflæðiáverki

Gísli Sigurðsson, prófessor, greip undirritaðan á förnum vegi til umræðu um heitið **reperfusion injury**. Það mun vera svo að blóðflæði um vef, sem orðið hefur fyrir blóðþurrð af völdum sjúkdóms eða læknisaðgerðar, getur valdið frumuskemmdum. Heiti á þessu fyrirbæri finnst ekki í Íðorðasafninu, en **perfusion** er **gegnflæði** og **injury** er tilgreint sem **sköddun** eða **meiðsl**, og gjarnan nefnt **skemmd** eða **áverki** í daglegu tali lækna. Undirritaður setti því saman heitið **endurflæðiáverki**. Gaman væri að heyra álit þeirra lækna sem við það vandamál fást.

Margliða – fjölliða

Páll Torfi Öundurson, blóðsjúkdómalæknir, óskaði eftir íslensku heiti á fyrirbærið **multimer**, en það er efnasamband þar sem hver sameind er gerð úr mörgum smærri einingum (monomers), sem allar eru eins. Undirritaður lagði til að **multimer** nefndist **margliða** til samræmis við **polymer**, sem fengið hefur íslenska heitið **fjölliða**. Gert er þá ráð fyrir að multimer sé annað en polymer og að slíkrar aðgreiningar sé þörf.

Íðorðasafn lækna á netinu

Íðorðasafn lækna hefur um talsvert skeið verið aðgengilegt á netinu. Það er eitt af mörgum íðorðasöfnum sem hýst eru hjá Íslenskri málstöð www.ismal.hi.is Engu að síður virðist mörgum læknum ekki kunnugt um þessa leið til að fletta upp í safninu. Nýlega var því settur upp sérstakur tengill fyrir Íðorðasafn lækna á vefsíðu Læknablaðsins www.laeknabladid.is/tenglar Tengil þennan má finna undir fyrirsögninni: **Bókasöfn/Bóksala/Uppflettiskrár**. Um leið má minna á að pistlasafn undirritaðs, Íðorðapistlar Læknablaðsins 1-130, sem gefið var út árið 2001, er einnig finnanlegt á vefsíðu Læknablaðsins og kemur í ljós undir fyrirsögninni **Fylgirit**.

Jóhann Heiðar
Jóhannsson

johannhj@landspitali.is

Jóhann Heiðar er læknir
á Landspítala Hringbraut.